

DÜNYADA ÇAY

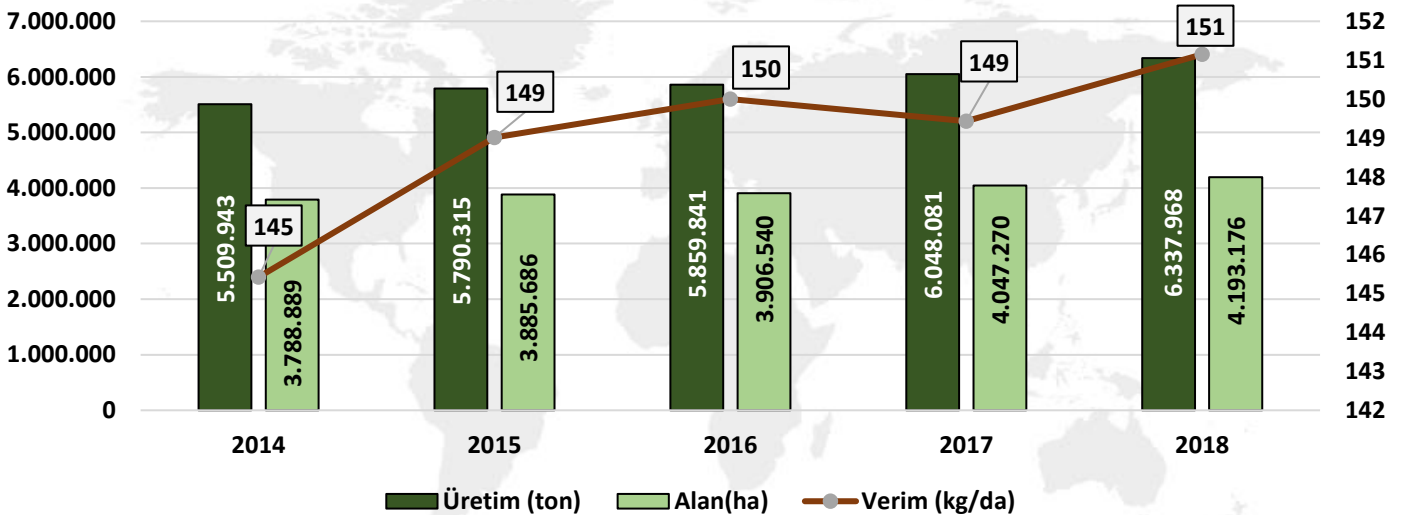
Dünyada ilk defa Çin ve Hindistan'da yetiştirilmeye başlanan çay, tropikal bölgelerde ve iklim bakımından bol yağışlı ve sıcak alanlarda yetişmektedir. Bitkinin normal gelişebilmesi için yıllık toplam yağışın 2000 mm'den az olmaması ve aylara göre yağış dağılımının düzenli olması gerekmektedir.

Çay tarımında yetiştiricilik, genel olarak tohum ve çelikle çoğaltılan fidanlarla yapılmakla beraber dünyada çay fidelerinin

kitlesel olarak çoğaltılmasında **çelikle çoğaltma** yöntemi kullanılmaktadır. **Doku kültürüyle çoğaltmada**, çay bitkisinin içerisindeki **endojen virüsler**, yeteri kadar sterilizasyon yapılmasına rağmen hâkim duruma geçip bitkiyi **hastalandırmaktadır**. **Çelikle üretim**, bütün dünyada da uygulandığı gibi **maliyeti düşük ve elde edilen başarı yüksek** olduğu için **en uygun** çoğaltma yöntemidir.

Çay, bol yağış isteyen bir bitki olduğu için üretiminin yapıldığı alanlar sınırlıdır. Dünyada Çin, Sri Lanka, Hindistan, Endonezya, Japonya ve Kenya çay üretimi yapan ülkelerin başında gelmektedir. Tropikal ve ekvatorial bölgelerde 12 ay süresince çay tarımı yapılırken Türkiye ve İran gibi yüksek enlemlerde olan ülkelerde yılın sadece 6 ayı çay üretimi gerçekleştirilmektedir.

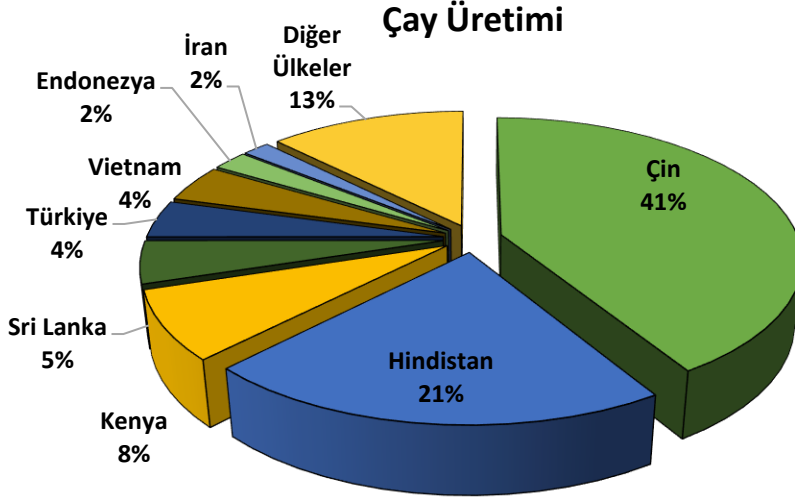
Üretim-Alan-Verim

Kaynak: FAOSTAT, Erişim Tarihi: 30.06.2020

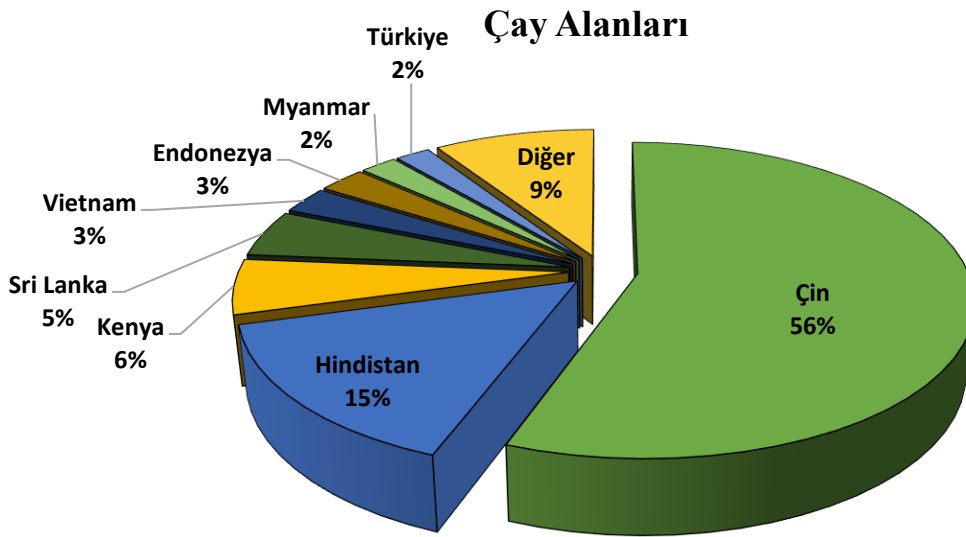
Dünya Gıda Örgütü (FAO) 2018 yılı verilerine göre; 4.2 milyon ha alanda 6.3 milyon ton üretilen çayda üretim bir önceki yıla göre %4,8, alan ise %3,6 artış görülmektedir.

FAO istatistiklerine göre 2018 yılı dünya çay üretiminde Çin %41, Hindistan %21, Kenya %8, Sri Lanka %5, Vietnam %4, Türkiye %4, Endonezya %2, İran %2 ve diğer üretici ülkeler %13 paya sahiptir.

Kaynak: FAOSTAT (%), Erişim Tarihi: 30.06.2020

FAO istatistiklerine göre 2018 yılında dünyadaki çay tarım alanlarının dağılımı; Çin %56, Hindistan %15, Kenya %6, Sri Lanka %5, Endonezya %3, Vietnam %3, Myanmar %2, Türkiye %2 ve diğer üretici ülkeler %9 şeklindedir.

Kaynak: FAOSTAT, Erişim Tarihi: 30.06.2020

DÜNYA İHRACATI

Dünyada 2019 yılında 1,8 milyon ton çay ihracata konu olmuştur. Dünya çay ihracatında **%26** ile **Kenya 1.** sırada yer almaktadır. Kenya'yı sırasıyla Çin (%20), Hindistan (%14), Sri Lanka (%8), Vietnam (%4), Arjantin (%4) ve Uganda (%1) takip etmektedir.

Türkiye dünya çay ihracatı sıralamasında **31. sırada** yer almaktadır.

Dünyada çay ihracat miktarı 2015 yılına göre 2019 yılında **%9**, ithalat miktarı ise **%3,8 düşüş** göstermiştir. İhracat değeri 2015 yılına göre 2019 yılında aynı kalırken, ithalat değeri ise **%2,4 düşüş** göstermiştir.

Tablo 1: Dünya Çay İhracat Miktarı ve Değeri

Sıra No	Ülke	2015		2016		2017		2018		2019	
		İhracat Miktarı (ton)	İhracat Değeri (bin \$)	İhracat Miktarı (ton)	İhracat Değeri (bin \$)	İhracat Miktarı (ton)	İhracat Değeri (bin \$)	İhracat Miktarı (ton)	İhracat Değeri (bin \$)	İhracat Miktarı (ton)	İhracat Değeri (bin \$)
1	Kenya	421.632	1.257.871	481.076	1.229.271	467.024	1.424.519	501.772	1.370.330	476.001	1.113.433
2	Çin	324.949	1.383.062	329.390	1.484.898	356.474	1.611.224	369.167	1.785.365	367.717	2.025.787
3	Hindistan	234.203	674.857	230.456	661.637	261.419	768.406	262.419	767.710	258.045	813.746
4	Sri Lanka	304.835	1.321.899	286.760	1.251.730	287.083	1.513.207	184.189	952.099	155.081	740.101
5	Vietnam	125.186	212.422	136.362	225.410	144.442	226.797	76.989	209.350	78.962	127.684
6	Arjantin	76.029	99.963	78.177	97.032	74.565	95.177	76.005	94.674	76.368	89.251
7	Uganda	53.311	70.317	56.286	71.488	59.207	79.713	70.101	88.831	14.511	17.685
31	Türkiye	5.490	23.614	6.117	28.585	5.185	24.966	3.565	13.090	3.968	15.142
Diğer Ülkeler		469.211	2.266.539	464.755	2.412.745	480.325	2.361.235	490.987	2.570.439	404.740	2.367.508
Toplam		2.014.846	7.310.544	2.069.379	7.462.796	2.135.724	8.105.244	2.035.194	7.851.888	1.835.393	7.310.337

Kaynak: Trade Map, Erişim Tarihi: 30.06.2020, GTİP No: 0902

DÜNYA İTHALATI

Dünya çay ithalatı yapan ülkeler arasında %11 payla **Pakistan 1. sırada** yer almaktadır. Pakistan'ı sırasıyla Rusya (%8), İngiltere (%7), ABD (%6) takip etmektedir.

Türkiye dünya çay ithalatında **25. sırada** yer alırken **Sri Lanka** ise **54. sıradadır**.

Pakistan'ın 2019 yılı çay ithalatı yaklaşık 500 milyon doların üzerinde gerçekleşmiş olup ithalatını büyük ölçüde Kenya, Ruanda ve Vietnam'dan karşılamakta, ülkemizden ise ithalatı bulunmamaktadır. Çay ihraç fiyatlarımız uluslararası fiyatlar düzeyine çekilebildiği takdirde **Pakistan'ın ülkemiz çayları için iyi bir pazar** olabileceği değerlendirilmektedir.

Tablo 2: Dünya Çay İthalat Miktarı ve Değeri

Sıra No	Ülke	2015		2016		2017		2018		2019	
		İthalat Miktarı (ton)	İthalat Değeri (bin \$)	İthalat Miktarı (ton)	İthalat Değeri (bin \$)	İthalat Miktarı (ton)	İthalat Değeri (bin \$)	İthalat Miktarı (ton)	İthalat Değeri (bin \$)	İthalat Miktarı (ton)	İthalat Değeri (bin \$)
1	Pakistan	164.642	458.103	184.886	489.960	183.496	550.362	204.428	573.487	206.324	496.721
2	Rusya	166.878	611.949	164.398	548.259	168.785	524.966	163.802	497.016	150.320	425.724
3	İngiltere	135.229	400.951	128.104	362.871	127.751	404.315	126.597	397.676	123.640	356.150
4	ABD	129.707	468.732	131.065	483.122	126.301	486.565	119.356	487.294	118.007	488.414
25	Türkiye	5.670	17.015	15.238	41.089	22.076	59.929	15.635	38.911	18.837	39.475
54	Sri Lanka	6.971	17.824	4.154	15.204	9.606	23.715	7.528	17.824	4.924	12.784
Diğer Ülkeler		1.291.468	4.856.260	1.288.916	4.928.948	1.145.815	5.057.416	1.343.276	5.146.571	1.207.148	4.845.025
Toplam		1.900.565	6.830.834	1.916.761	6.869.453	1.783.830	7.107.268	1.980.622	7.158.779	1.829.200	6.664.293

Kaynak: Trade Map, Erişim Tarihi: 30.06.2020, GTİP No: 0902

TÜRKİYE'DE ÇAY

Türkiye'de çay tarımının başlangıcı 1917 yılına kadar uzanmaktadır. Batum ve çevresinde incelemeler yapmak üzere bölgeye aralarında Halkalı Ziraat Mektebi Alisi Müdür Vekili **Ali Rıza ERTEN**'in de yer aldığı bir heyet gönderilmiştir. Yapılan inceleme sonucu hazırlanan raporda, Batum ile benzer ekolojiye sahip Doğu Karadeniz Bölgesi'nde çay ve narenciye bitkilerinin yetiştirilebileceği belirtilmiştir.

Çay Fidanlığı (1941)

I. Dünya Savaşı'ndan sonra bölgede yaşanan ekonomik ve sosyal bunalımlar, işsizlik dolayısıyla meydana gelen aşırı göç, bölge insanına gelir kaynağı ve iş alanları yaratılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bölgede yaşanan işsizlik, göç ve ekonomik sorunların çözüme kavuşturulması için 1917 yılında hazırlanan rapor da dikkate alınarak, TBMM'de 1924 yılında, **Rize ili ve Borçka ilçesinde Fındık, Portakal, Mandalina, Limon ve Çay Yetiştirilmesine Dair 407 Sayılı Kanun** kabul edilmiştir. Çay tarımı bu kanun ile yasal güvenceye kavuşturulmuştur. Bu kanuna göre başlatılan çay üretimi çalışmalarının yürütülmesinde Ziraat Umum Müfettişi **Zihni DERİN** görevlendirilmiştir. 1938'de Rize ve çevresinde kurulacak **Ziraî Teşkilat'ta** çay organizatörü unvanı ile çay üretiminin yaygınlaşması için yoğun olarak çalışan Zihni DERİN 1945 yılında yaş haddi nedeniyle emekli olduktan sonra da Tarım Bakanlığı'nda organizatör olarak görev yapmaya devam etmiştir.

Türkiye’de Çayın Öncülerinden Ali Rıza ERTEN (solda) ve Zihni DERİN (sağda)

1924 yılından 1937 yılına kadar yapılan çalışmaların olumlu netice vermesi ile Batum’dan **1937 yılında 20 ton, 1939 yılında 30 ton çay tohumu, 1940 yılında 40 ton çay tohumu ithal** edilerek çay bahçesi tesisi çalışmalarına başlanmıştır.

Bölgenin ekonomik ve sosyal yönden kalkınması, geliştirilmesi ve göç olgusunun yarattığı sosyal problemleri azaltmak amacıyla, çay tarımı ve sanayisi uzun yıllar devlet tarafından desteklenmiş ve teşvik edilmiştir. **İlk yaş çay yaprağı hasadı ve kuru çay üretimi 1938 yılında** gerçekleştirilmiştir.

1940 yılında çıkarılan **3788 Sayılı Çay Kanunu** ile ülkemiz çaycılığı **güvence** altına alınmış ve çay bahçesi kuracaklara **ruhsatname** alma zorunluluğu getirilmiştir. Bu yasal gelişmenin ardından çay tarım alanları giderek genişlemiş ve üretim miktarı hızla yükselmiştir.

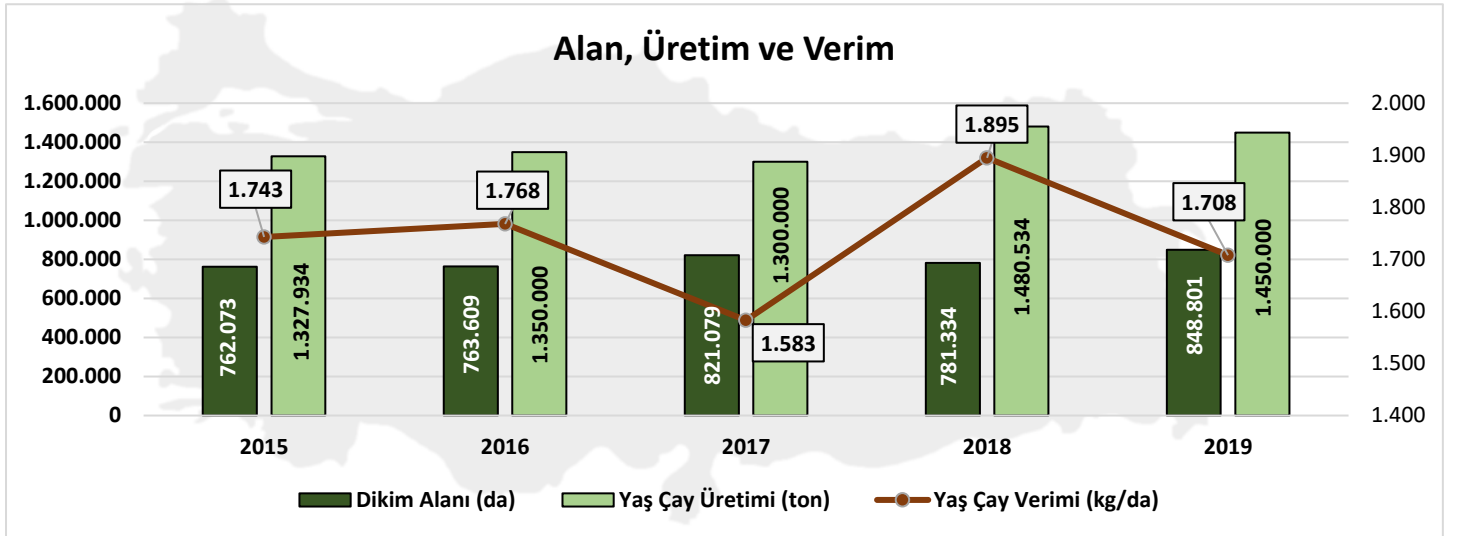
Günümüzde de çay tarımı Doğu Karadeniz Bölge ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. Bölge sanayisinin büyük çoğunluğu çay tarımına dayanmaktadır. Ülke ekonomisine katkısının yanında, sudan sonra en çok içilen temel içecek maddesi olarak da önem arz etmektedir.

Çay tarımı, Doğu Karadeniz Bölgesi’nde **Gürcistan** sınırından başlayarak Ordu’nun **Fatsa** ilçesine kadar uzanan kuşakta yapılmaktadır. Bu bölge **mikroklima iklim** özelliğini yansıtan dünyadaki en önemli çay yetiştirilen alanı olarak kabul görmektedir.

Gürcistan sınırından, Trabzon’un **Araklı-Karadere** sınırına kadar olan Karadeniz kıyı şeridi ve yer yer 30 km içerilere kadar giren ve yaklaşık **1000 metre yüksekliklere** kadar uzanan yamaçlar, çay yetiştiriciliği için **en elverişli bölge** olması nedeniyle **birinci sınıf çay bölgesi**, Araklı-Karadere’den başlayan Ordu’nun **Fatsa ilçesine kadar uzanan bölge** ise **ikinci sınıf çay bölgesi** olarak tanımlanmaktadır.

Yaş çay hasadı ve alımları sürgünler itibariyle yapılmakta olup genelde üç sürgün döneminde tamamlanan alımlar Doğu Karadeniz Bölgesi'nin ekolojik yapısına bağlı olarak dört sürgün dönemine de uzayabilmektedir. Her yıl Mayıs ayında başlayan hasat dönemi Ekim ile Kasım aylarında tamamlanabilmektedir. Dünya çay hasadı ise ekolojik şartlar sayesinde 12 ay süresince yapılabilir.

Kaynak: TÜİK

Türkiye çay alanları 2015 yılında 762 bin dekar iken 2019 yılında 849 bin dekara çıkmıştır. Diğer bir yandan 2015 yılında 1,33 milyon ton olan çay üretimi 2019 yılında 1,45 milyon tona yükselmiştir. 2015 yılında 1.743 kg/da olan verim ortalaması, 2019 yılında 1.708 kg/da olarak gerçekleşmiştir.

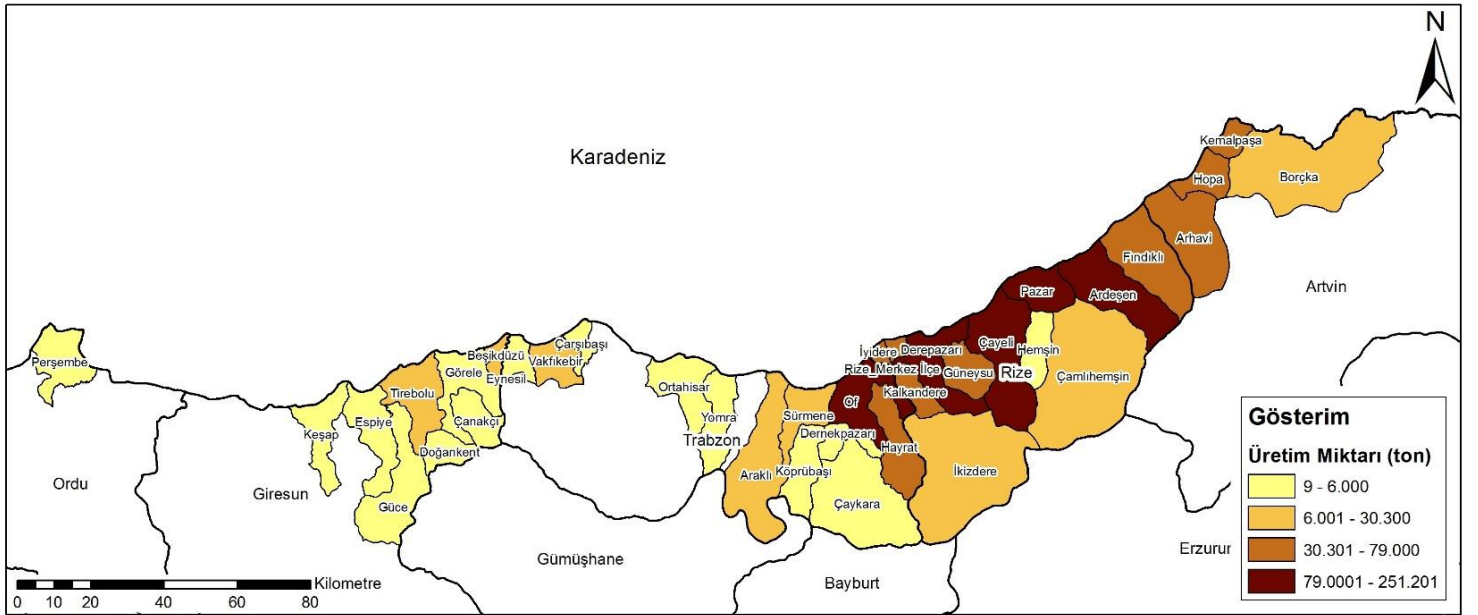
Tablo 3: İllere Göre Çaylık Alanların ve Üretici Sayısının Dağılımı

İller	Çaylık Alanı (da)	%	Üretici Sayısı	%
Rize	552.866	65	126.531	63
Trabzon	186.069	22	46.816	23
Artvin	89.459	11	19.171	10
Giresun	20.312	2	7.102	4
Ordu	95	0	25	0
Toplam	848.801	100	199.645	100

Kaynak: TÜİK, Üretici sayısı ÇAYKUR'dan alınmıştır, 2019

Türkiye’de çay tarımı, küçük aile işletmeciliği şeklinde yapılmakta olup üreticilerin **%80’i 5 dekar ve altında** çay bahçelerine sahiptir. Bu üreticilerin sahip olduğu alan toplam çay alanlarının **%56’sını** oluşturmaktadır.

2019 Yılı İlçeler Bazında Çay Üretim Miktarları Haritası

Kaynak: TÜİK

Çaylık alanların %65’i ve üreticilerin %63’ü Rize ilindedir. Bunu sırasıyla Trabzon, Artvin, Giresun ve Ordu illeri takip etmektedir.

ATATÜRK ÇAY VE BAHÇE KÜLTÜRLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Atatürk Çay ve Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, **1924 yılında 60 dekar alan** üzerinde “**Narenciye Fidanlığı**” adı altında kurulmuştur. Narenciye Fidanlığının ilk amacı, 407 Sayılı Kanun çerçevesinde Rize Vilayeti ile Borçka Kazasında fındık, portakal, limon, mandalina ve çay yetiştirilmesini sağlamak ve geliştirmek olarak belirlenmiştir.

Fidanlık 1945 yılında “Bahçe Kültürleri İstasyonu” adını almış, meyve ve çay fidanı üretimi ile ilgili çalışmalarına devam etmiştir. Bu çalışmalar neticesinde bölge halkının yaş çay üretimine yönelmesi sağlanmış ve çaylık alanlarda büyük bir artış meydana gelmiştir. Çaylık alanlardaki artışa paralel olarak artan ham maddenin mamul ürün haline getirilmesi konusundaki çalışmalarda öncülük edilmiş, bunun sonucunda üretim ile ilgili prosesler oluşturulmuş ve Türk damak zevkine uygun standart kuru çay üretimi sağlanmıştır. Bu süreç içerisinde çay sektörü ile ilgili ortaya çıkan bilimsel, ekonomik ve sosyal sorunların çözümü konusunda öncülük yapmıştır.

1958 yılında enstitünün ismi “Çay Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü” olarak değiştirilmiş ve Tarım Bakanlığı’na bağlanmıştır. 1973 yılında Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü bünyesine alınan enstitü, 1984 yılı sonlarına kadar bu isim altında faaliyetlerine devam etmiş, bu tarihten sonra da Çay Enstitüsü Başkanlığı adını almıştır. 1990 yılında ismi Çay Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü olarak değiştirilmiş daha sonra tekrar Çay Araştırma Enstitüsü Başkanlığı haline getirilmiştir. **1997 yılından** sonra enstitü çalışmalarını “**Atatürk Çay ve Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü**” adı altında ÇAYKUR’a bağlı olarak devam ettirmektedir.

ÇAY İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Türkiye’nin tarım politikasına uygun olarak çay tarımının geliştirilmesi, çay kalitesinin ıslah edilmesi, işlenmesinin teknik esaslara göre yürütülmesi, iç ve dış pazarlarda rekabet gücünün artırılması, serbest piyasa şartlarında en çok faydanın temin edilmesi, gerekli ham madde temini ile her türlü çay ürününün üretilmesi, pazarlanması, ithal ve ihraç edilmesi amacıyla kurulmuştur.

Tablo 4: ÇAYKUR ve Özel Sektör Tarafından Satın Alınan Yaş Çay Miktarları ve Oranları

Yıllar	ÇAYKUR (ton)	ÇAYKUR (%)	Özel Sektör (ton)	Özel Sektör (%)	Toplam (ton)
2015	680.921	51	647.013	49	1.327.934
2016	687.515	51	662.485	49	1.350.000
2017	524.762	42	739.637	58	1.264.358
2018	750.328	51	730.206	49	1.480.534
2019	750.328	52	699.672	48	1.450.000

Kaynak: TÜİK

İklim şartlarının olumlu etkisine bağlı olarak yaş çay miktarında 2017 yılına kıyasla, 2018 yılında %17 ve 2019 yılında %15'lik bir artış gerçekleşmiştir.

ÇAYKUR' un 2019 yılı yaş çay alım kampanyası 10.05.2019 tarihinde başlamış 20.10.2019 tarihinde bitmiştir. 2020 yılı yaş çay alım kampanyası ise Cumhurbaşkanımız tarafından yaş çay alım fiyatının 3,27 TL açıklanması ile 19.05.2020 tarihinde başlamıştır.

ORGANİK ÇAY TARIMI

Dünyada organik çay tarımına ilk olarak 1983 yılında Sri Lanka'da başlanmıştır. Ülkemizde ise ÇAYKUR tarafından 2003 yılında çalışmalar yapılarak 2007 yılında 135 üretici ile organik çay tarımı sözleşmeleri imzalanmış ve 378 dekarlık çaylıkta organik çay projesi başlatılmıştır.

İlk organik çay fabrikası 2009 yılında Rize Hemsin ilçesinde üretime geçmiştir.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin doğal şartları gereği çay tarımında kimyasal mücadele yapılmamaktadır. Bu nedenle üretilen kuru çaylarda pestisit kalıntısı bulunmamaktadır. Dolayısıyla Türkiye organik çay üretiminde oldukça avantajlı konumdadır.

Tablo 5: Yıllar İtibarı İle Organik Çay Üretici Sayısı ve Alanı

Yıllar	Üretici Sayısı	Çaylık Alanı (da)
2014	11.155	32.506
2015	11.360	36.133
2016	11.786	38.035
2017	11.943	38.809
2018	11.830	38.524
2019	11.836	38.088

Kaynak: ÇAYKUR

Yıllara göre organik çay tarımı yapan üretici sayısı ve çaylık alanlar değişim göstermekle birlikte 2019 yılı itibarıyla yaklaşık 38 bin dekarlık alanda 12 bin üretici tarafından yapılmaktadır.

Artvin, Rize, Trabzon ve Giresun illerinde yer alan **47 yaş çay fabrikası**, toplam **9.020 ton/gün çay yaprağı işleme kapasite** ile üretim faaliyetine devam etmektedir. **Özel sektörün** çay yaprağı işleme kapasitesi ise yaklaşık **10 bin ton/gün'dür**.

Tablo 6: Yıllara Göre Kuru Çay Üretim Miktarları

Ürün	2016	2017	2018	2019
Beyaz Çay (kg)	130	210	225	57
Siyah Çay (ton)	129.330	94.660	130.731	134.985
Organik Siyah Çay (ton)	4.487	4.996	5.779	6.056
Yeşil Çay (ton)	206	125	37	16
Organik Yeşil Çay (ton)	39	9	1,4	10
Toplam	134.063	100.000	136.550	141.068

Kaynak: ÇAYKUR

Toplam çay üretiminin büyük çoğunluğunu siyah çay oluşturmakla beraber son yıllarda organik olarak üretilen çayların miktarlarında fark edilir bir artış söz konusudur.

Siyah Çay

Yeşil Çay

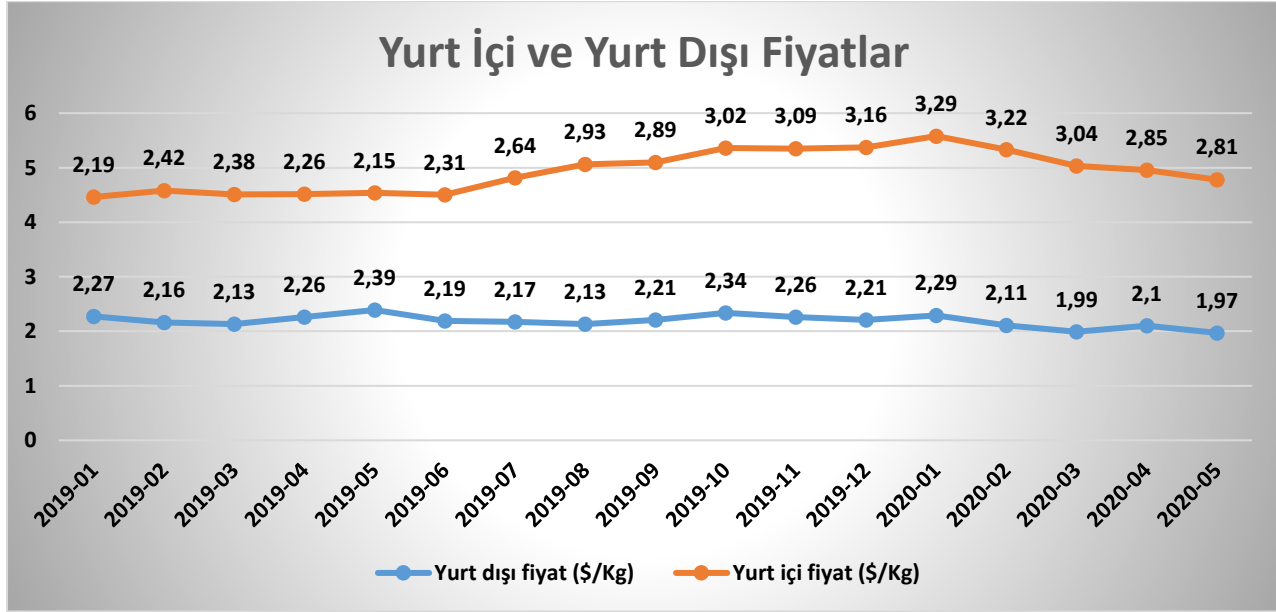

Beyaz Çay

Tablo 7: İllere Göre ÇAYKUR ve Özel Sektöre Ait Çay Fabrikalarının Sayısı ve Kapasiteleri (2019)

İller	Fabrikalar				Toplam	
	ÇAYKUR		Özel Sektör		Sayı	Kapasite (ton/gün)
	Sayı	Kapasite (ton/gün)	Sayı	Kapasite (ton/gün)		
Rize	34	6.490	183	7.955	217	14.445
Trabzon	8	1.485	26	1.225	34	2.710
Artvin	4	870	7	310	11	1.190
Giresun	1	175	12	480	13	660
Ordu	-	-	1	30	1	30
Toplam	47	9.020	229	10.000	276	19.035

Kaynak: ÇAYKUR

Kaynak: RTB, Internatinal Tea Committee, Erişim Tarihi: 30.06.2020

Tablo 8: Türkiye Çay İhracat Miktarı ve Değeri

Ülkeler	2015		2016		2017		2018		2019	
	İhracat Miktar (kg)	İhracat Değeri (\$)	İhracat Miktar (kg)	İhracat Değeri (\$)	İhracat Miktar (kg)	İhracat Değeri (\$)	İhracat Miktar (kg)	İhracat Değeri (\$)	İhracat Miktar (kg)	İhracat Değeri (\$)
Belçika	2.394.630	9.617.270	2.144.398	10.560.149	2.012.111	9.070.575	693.715	3.168.652	1.554.026	5.875.958
Gürcistan	70.852	330.725	436.723	386.916	651.177	369.732	1.097.034	426.149	650.490	232.770
Almanya	388.799	1.927.440	822.884	5.196.341	983.416	6.524.865	286.535	1.600.399	373.233	2.018.400
KKTC	210.128	1.081.694	184.190	1.083.926	328.311	1.465.490	266.378	1.298.724	297.757	1.590.554
ABD	136.331	758.315	204.742	1.104.170	141.786	772.112	212.856	1.121.729	216.584	1.110.300
Hollanda	79.135	365.039	80.556	412.844	50.101	252.004	203.565	933.455	107.938	459.937
Fransa	53.345	239.557	183.049	894.341	63.954	320.488	207.506	881.630	93.627	337.033
Suudi Arabistan	62.635	429.289	89.001	603.440	124.139	1.028.995	88.232	600.321	64.606	321.682
Diğer	2.094.002	8.864.458	1.971.324	8.343.197	743.368	5.414.058	509.251	3.058.580	606.152	3.183.032
Toplam	5.489.857	23.613.787	6.116.867	28.585.324	5.184.514	24.966.315	3.565.072	13.089.639	3.964.413	15.129.666

Kaynak: TÜİK, GTİP No: 090210, 090220, 090230, 090240

Türkiye, dünya çay üretici ülkeleri arasında %2'lik bir paya (FAO 2018) sahip olmasına rağmen dünya çay ihracatında istenilen düzeyde pay alamamıştır. Türk çayının yüksek üretim maliyetleri diğer üretici ve ihracatçı ülkelerin düşük maliyetleriyle dış pazarda yeterince rekabet edememektedir.

Tablo 9: Türkiye Çay İthalat Miktarı ve Değeri

Ülkeler	2015		2016		2017		2018		2019	
	İthalat Miktarı (kg)	İthalat Değeri (\$)	İthalat Miktarı (kg)	İthalat Değeri (\$)	İthalat Miktarı (kg)	İthalat Değeri (\$)	İthalat Miktarı (kg)	İthalat Değeri (\$)	İthalat Miktarı (kg)	İthalat Değeri (\$)
Sri Lanka	2.325.149	7.173.872	11.462.445	30.397.518	16.570.607	44.049.182	11.138.908	25.687.237	15.512.794	31.578.456
Kenya	1.746.614	5.227.288	1.917.343	5.338.220	2.147.357	6.402.111	1.946.397	5.916.407	1.474.575	3.697.627
Hindistan	256.380	688.435	476.560	1.274.589	1.156.488	3.077.248	1.298.873	2.871.001	799.358	1.865.995
İran	16.800	42.806	107.080	283.008	393.785	1.029.045	247.668	353.056	305.136	328.066
Vietnam	220.050	571.489	109.265	280.879	549.823	1.405.561	279.923	671.257	259.437	547.759
Hollanda	96.470	284.815	91.443	276.486	167.770	505.978	116.795	353.565	164.800	460.687
Endonezya	661.300	1.730.326	521.680	1.364.435	375.760	983.508	217.440	495.545	96.360	211.605
Arjantin	19.200	49.724	39.504	104.645	39.408	107.890	68.400	163.495	76.944	187.666
Diğer	328.150	1.246.379	512.627	1.769.188	674.823	2.368.400	320.650	2.399.524	147.554	597.223
Toplam	5.670.113	17.015.134	15.237.947	41.088.968	22.075.821	59.928.923	15.635.054	38.911.087	18.836.958	39.475.084

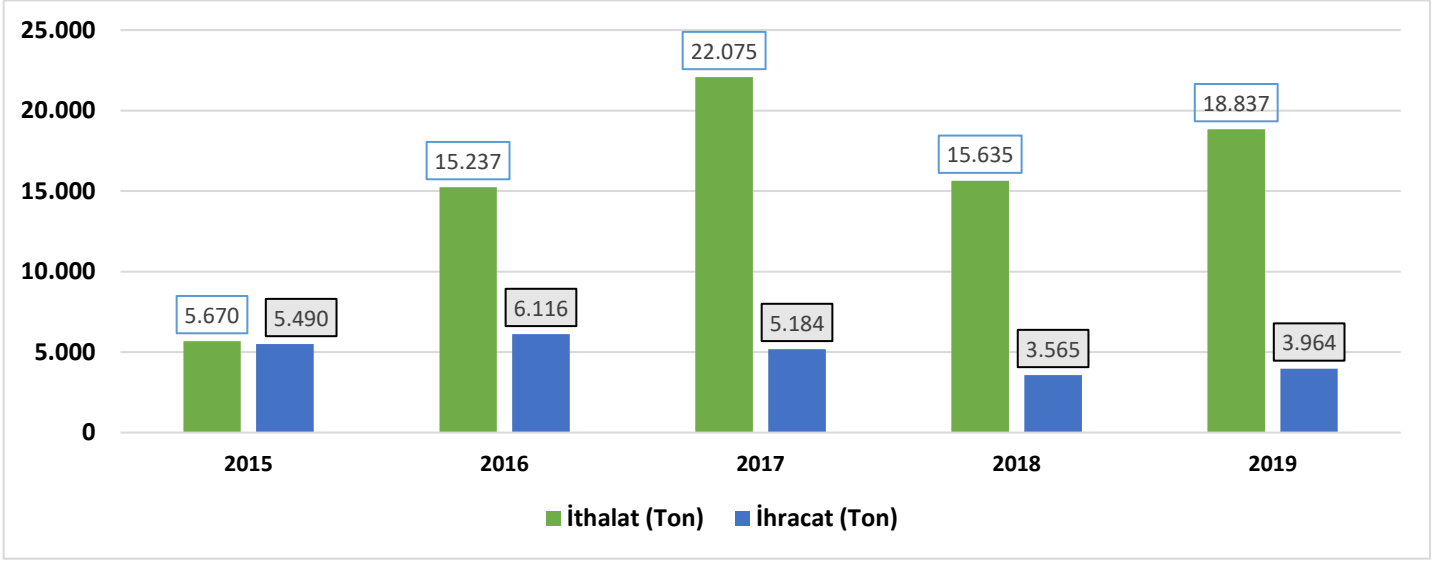
Kaynak: TÜİK, GTİP No: 090210, 090220, 090230, 090240

Bir önceki yıla göre karşılaştırıldığında 2019 yılında çay ithalat miktarı %20 oranda artmıştır. Son yıllarda çay ithalatındaki artışın sebepleri, daha önce kayıt dışı yollarla ülkemize getirilen çayların, sınır kontrolü sonrası gümrükler üzerinden ithal edilmeye başlanmış olmasıyla birlikte tüketicinin değişik damak zevkine uygun çaylara yönelim göstermesi, yurt dışında yaş çayın 12 ay hasat edilmesi, işçilik ve diğer girdilerin ucuz olması ve yaş çaya %50'nin üzerinde devlet desteği sağlanması nedeniyle üretim maliyetlerinin Türk çayına göre çok daha düşük olmasıdır.

TÜİK 2019 verilerine göre çay **ithal ettiğimiz ülkeler Sri Lanka %82, Kenya %8, Hindistan %4, İran %2, Vietnam %1, Hollanda %1, Endonezya %1 ve diğer ülkeler %1**'dir.

DIŞ TİCARET

Kaynak: TÜİK

2019 yılı ilk beş ayında 8.736 ton olan çay ithalatı 2020 yılı aynı döneminde ise 8.166 ton, 2019 yılı ilk beş ayında 1.368 olan çay ihracatı 2020 yılı aynı döneminde ise 1.617 ton olarak gerçekleşmiştir.

2019 ÜRETİM YILI ÇAY DESTEKLEMELERİ

Yaş Çay Fark Ödemesi (krş/kg)	Çay Budama Desteği (TL/da)	Mazot Desteği (TL/da)	Gübre Desteği (TL/da)	Toprak Analizi Desteği (TL)	Organik Tarım Desteği	
					Bireysel Sertifika (TL/da)	Grup Sertifikası (TL/da)
13	304,5	17	4	40	70	35

ÇAYKUR 29.07.2019 tarih ve 48803 sayılı Yönetim Kurulu Kararına göre; 2019 yılında organik yaş çay ürününe ek fiyat olarak 2,85 kg/TL ve organik çay tarımına alan bazlı ek ödeme olarak geçiş-1 alanlarına 500 TL/da, geçiş-2 alanlarına 570 TL/da ve geçiş-3 alanlarına 680 TL/da ödeme yapılması kararı alınmıştır.

DEĞERLENDİRME

- 2019 yaş çay alım fiyatı 2,90 TL, 2020 yaş çay alım fiyatı ise 3,27 TL olarak belirlenmiştir.

- 2018 yılında 1.48 milyon ton olan üretim miktarı 2019 yılında 1.45 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.
- 2020 yılı çay rekoltesi TÜİK 1. tahminine göre 1.4 milyon ton olarak beklenmektedir.

- Çay İhtisas Üniversitesi olan Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi'nin yürütücü olarak yer aldığı ve TÜBİTAK tarafından finanse edilen “Çay Bitkisi Gen Havuzunun Oluşturulması ve Ticari Çay Çeşit Adaylarının Belirlenmesi” isimli proje, 01.03.2019 tarihinde başlamıştır. Proje ile 4 yılda 50 farklı çeşidin ülkemiz çay sektörüne kazandırılması amaçlanmıştır.

- Bakanlığımız 2019-2023 yılı stratejik planında, çaylık alanların yenilenmesi projesi kapsamında, 2020 yılında 50 dekar alanda damızlık bahçenin oluşturulması ve ihtiyaç olan fidanların bu bahçeden karşılanması amacıyla çalışmalara başlayacaktır. Ancak, söz konusu çalışmaların eldeki mevcut çeşitlere göre bölge ekolojisine uygun ve daha nitelikli (kalite ve verim) çeşitlerin geliştirilmesi ile ilgili KAMAG 1007 Projesi'nin tamamlanmasından sonra gerçekleştirilmesi daha uygun olacağı değerlendirilmektedir.

- Bölgede kimyasal gübre kullanımı sonucu yeraltı suları ve toprakta yoğun bir kirlenme olması nedeniyle Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi'nin öncülüğünde 20 örnek parselde organik gübre denemeleri yapılmış olup bu yılın 2. yarısında bölge ve çay için en uygun organik gübrenin deneme sonuçları üreticilerle paylaşılacaktır.

- Çay alım fiyatının yüksek olması, paketlenmiş kuru çay fiyatlarının düşük olması, özel sektör işletmelerinin finans problemleri yaşaması ve buna bağlı olarak özel sektör tarafından yaş çaya düşük fiyat verilmesi nedeniyle üreticilerin yaş çayı ÇAYKUR'a satmayı tercih etmesi sonucu 2019 yılı 1. sürgün döneminde ÇAYKUR'un yaş çay alım miktarı son 20 yılın en yüksek rakamına ulaşmıştır.

• Dünyadaki çay üreticisi ülkelerin az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler olması ve bu ülkelerde hem işgücünün hem de ham maddenin ucuz olması ile birlikte bu ülkelerdeki maliyetlerin düşüklüğü nedeniyle ÇAYKUR dış pazardaki diğer üretici ülkelerle yarışmamaktadır.

• Çay sektöründe dünya ticaretinin yapısına ve talep durumuna bakıldığında **Türk çayının**, organik siyah ve yeşil çay olarak ihracatında **potansiyel fırsatlar** olduğu görülmektedir.

• Etkin ve planlı tanıtım kaynakları kullanılarak **Türk çayının dünya pazarında markalaşma çalışmaları** yapılmalıdır. Bu sayede miktarı az olsa da **yüksek getirili ihracat** gerçekleştirilebilir.

• Ülkemiz için önemli katma değere sahip çayın marka değerini arttıracak çalışmalar yapmak ve bahçeden bardağa kadar olan süreçleri tekrar değerlendirmek suretiyle çay sektöründeki tüm paydaşların katılımıyla **17-18 Ekim 2019** tarihinde **Rize** ilinde **Çay Çalıştay'** düzenlenmiştir. Bu çalıştay sonuçlarına göre yürütülen çalışmalar sektöre önemli katkılar sunmaktadır.

Fotoğraf: Ahmet Aslan